

Denna rapport är en sammanställning grundad på Utrikesdepartementets bedömningar. Rapporten gör inte anspråk på att ge en fullständig bild av läget för de mänskliga rättigheterna, demokrati och rättsstatens principer i landet. Information bör också sökas från andra källor.

Mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer i Gambia 2015–2016

I. SAMMANFATTNING

Gambias grundlag föreskriver skydd för de mänskliga rättigheterna, men dessa har i praktiken kränkts systematiskt under president Yahya Jammehs tid. De som gjort sig skyldiga till kränkningar har sällan ställts inför rätta och president Jammeh refererade vid flera tillfällen till mänskliga rättigheter som ett västerländskt påfund. Situationen för de mänskliga rättigheterna har försämrats efter hand under Jammehs tid vid makten. Det var inte minst märkbart efter ett misslyckat kupp försök i slutet av 2014. Lagstiftning antogs som begränsar medborgares yttrandefrihet och straffpåföljderna skärptes. Särskilt svår har situationen varit för hbtq-personer då president Jammeh vid minst två tillfällen hotat att döda homosexuella och uppmanat allmänheten att göra detsamma.

Hanteringen efter det misslyckade kupp försöket i slutet av 2014 förstärkte den nedåtgående trenden. Ett betydande antal inte bara påstådda kupp makare, utan också delar av deras familjer fängslades. Den politiska oppositionen genomförde i april och maj 2016 protester som brutalt slogs ned. Flera personer fängslades och i vissa fall försvann. En oppositionsledare dog under oklara omständigheter sedan han fängslats.

Samtidigt har vissa framsteg skett på andra områden. Kvinnlig könsstympning förbjöds 2015 och 2016 förbjöds barnäktenskap. Både könsstympning och barnäktenskap är dock fortfarande vanligt förekommande. I Gambia tillämpas dödsstraff och för mord är dödsstraff obligatoriskt. Den senaste kända avrättningen ägde rum 2012.

Landet hade under ett antal år en positiv utveckling med minskande fattigdom. Utvecklingen har dock planat ut de senaste åren. En dryg tredjedel lever under 1,25 USD per dag. Tio procent av Gambias befolkning har tryggad livsmedelsförsörjning och nästan en tredjedel av befolkningen riskerar att drabbas av livsmedelsosäkerhet.

Den 1 december 2016 genomfördes presidentval i Gambia. President Jammeh förlorade valet men vägrade lämna sin post och en kris uppstod som vid årsskiftet ännu inte var löst.

II. RÄTTSSYSTEMETS PRINCIPER

En princip för god samhällsstyrning

Enligt den gambiska grundlagen är rättssystemet formellt självständigt från den politiska makten och författningen garanterar mänskliga rättigheter, något som i praktiken inte respekterats. Presidenten utser domare på rekommendation av en juridisk kommission och får inte avskeda domare på eget bevåg. I praktiken har dock domstolarna varit styrda av president Jammeh, som under de senaste åren avskedat och ersatt flera domare utan hänsyn till den grundlagsstadgade proceduren.

I Gambia finns flera parallella rättssystem. Det formella rättssystemet är baserat på brittisk lag, men man tillämpar även traditionell sedvanerätt och sharia. Den traditionella sedvanerätten bygger på regler som inte kommit till uttryck i skrivna lagar men som ändå uppfattas som bindande för individer och myndigheter. Traditionell islamisk rätt, sharia, tillämpas av muslimer i familjerättsliga frågor som äktenskap, skilsmässor och arv. Utöver det civila rättsväsendet finns militärdomstolar där militärer ställs inför rätta.

Myndigheter i Gambia har regelbundet begått kränkningar av mänskliga rättigheter utan att någon enskild ställts till svars. Det har varit ett återkommande beteendemönster som enligt *Amnesty International* sträckt sig från makthavare inom administrationen ända ned till de personer som utfört övergreppen.

Korruption är ett stort problem i Gambia. Landet har fallit från plats 77 till 145 av 176 i *Transparency Internationals* index över upplevd korruption från 2011 till 2016. Även Världsbanken har uppmärksammat korruptionen i landet. President Jammeh har gjort flera uttalanden mot korruption. Under

2015 åtalades flera statstjänstemän för korruption. I juli 2016 avskedades 27 tjänstemän för förskingring av allmänna medel.

Det har förekommit att president Jammeh benådat fångar, till exempel i anslutning till religiösa högtider. I samband med ramadans början den 3 juli 2015 benådades 85 fångar och den 22 juli samma år ytterligare 256. Bland dessa fanns både politiska fångar och personer som dömts för allvarliga vålds- eller narkotikabrott. Dessutom släpptes tolv individer som var nära släktingar till personer som misstänktes för inblandning i det misslyckade kuppforsöket i december 2014.

III. DEMOKRATI

De politiska rättigheterna och de politiska institutionerna

Gambia är en republik med en stark presidentmakt och ett flerpartisystem. Presidenten väljs vart femte år och utser regeringen. Nationalförsamlingen ansvarar för lagstiftningen och består av 53 ledamöter varav presidenten själv får utse fem ledamöter. Resterande 48 ledamöter väljs genom allmänna val vart femte år. Enligt konstitutionen ska valen vara fria och rättvisa. Allmän rösträtt råder oberoende av kön. Detsamma gäller valbarhet. Trots flerpartisystemet, har politiken dominerats av Jammehs parti, *Alliance for Patriotic Reorientation and Construction* (APRC). Jammeh kom till makten genom en militärkupp 1994. Två år senare valdes han till president.

Det har ofta funnits brister vad gäller frihet och rättvisa vid valen. Internationella observatörer betraktade inte presidentvalet 2011 som fritt och rättvist. Media kontrollerades av presidentens parti och oppositionsanhängare skrämdes. Parlamentsvalen 2012 och lokalvalen 2013 hölls emellertid i stort sett i en lugn atmosfär, men sex av sju oppositionspartier bojkottade valen. Det finns en gambisk valkommission (IEC) som enligt konstitutionen ska vara självständig. Det var något som den manifesterade under krisen efter presidentvalet i december 2016, då den och dess ordförande visade sitt oberoende gentemot presidentmakten.

I de senaste parlamentsvalen 2012 valdes fem kvinnor in på de totalt 53 platserna, vilket innebar att 9,4 procent av parlamentets ledamöter. Av 20 ministrar i regeringen 2016 var fem kvinnor. Vicepresidentposten innehades av en kvinna. Inför presidentvalet 2016 hade för första gången en kvinna, Dr Isatou Touray, anmält sig som kandidat. Det finns ingen statistik om etniska

minoriteters representation i regering eller parlament. Det kan dock noteras att president Jammeh och flera medlemmar av hans administration är från minoritetsgruppen jola.

Under månaderna inför presidentvalet den 1 december 2016 förekom rapporter om våld mot demonstranter, dödsfall bland ledande oppositionspolitiker i häkte liksom om tortyr och misshandel av frihetsberövade från oppositionen. I april 2016 genomfördes en demonstration i Banjul med krav på politiska reformer. Denna slogs ned med våld av ordningsmakten och flera oppositionella greps. Bland dem fanns Solo Sandeng, en av de ledande inom partiet *United Democratic Party* (UDP), som sedan avled i häktet. Totalt ska ett femtiotal ha gripits i samband med demonstrationerna. I juli 2016 dömdes 17 av de gripna till fängelsestraff på upp till tre år på flera grunder, bland annat för att ha samlats olagligt och för att ha försökt genomföra en komplott. Bland de dömda fanns ledaren för UDP, Ousaniou Darboe.

Den 1 december 2016 hölls presidentval i Gambia. De kandiderande var den sittande presidenten Jammeh, oppositionskoalitionens kandidat Adama Barrow och oppositionskandidaten Mama Kandeh från partiet GDC. Den 2 december 2016 förklarade valkommissionen IEC Adama Barrow som vinnare i presidentvalet medan den sittande presidenten Jammeh erkände sig besegrad och framförde gratulationer till Barrow och det gambiska folket. Det internationella samfundet gratulerade Barrow och Gambia till ett fredligt maktskifte. Några dagar senare släppte valkommissionen ett pressmeddelande om ändring av valresultatet på grund av tekniska brister när det gällde rösträkningen. Det reviderade valresultatet innebar att marginalen mellan president Jammeh och vinnaren Barrow minskade. Jammeh avvisade därefter valresultatet och krävde nyval. EU, AU och ECOWAS gjorde uttalanden där de erkände Barrow som Jammehs efterträdare och uppmanade till fredlig maktövergång. ECOWAS, AU, och UNOWAS gjorde flera gemensamma medlingsförsök. Vid årsskiftet hade krisen ännu inte lösts.

Det civila samhällets utrymme

Utrymmet för det civila samhället har under Jammehs tid som president varit begränsat. Civilsamhällesorganisationer måste genomgå en besvärlig registreringsprocess som ger myndigheterna möjlighet att avvisa organisationer och tvingar dem att årligen presentera arbetsprogram och

budget för myndigheterna. Övervakningen av organisationer som arbetar för mänskliga rättigheter ligger direkt under presidentkansliet.

Den gambiska regimen under president Jammeh har systematiskt förtryckt politiskt oppositionella grupper och civilsamhällesaktivister som kritiserat regeringen. Det finns uppgifter om att dessa individer trakasserats, frihetsberövats och torterats. Även religiösa ledare, fackföreningsrepresentanter och journalister har varit utsatta. Många politiskt aktiva tvingades fly landet. Gambias regering har ägnat sig åt att inhämta information om oppositionspolitiker i exil.

IV. MEDBORGERLIGA OCH POLITISKA RÄTTIGHETER

Respekt för rätten till liv, kroppslig integritet och förbud mot tortyr

Enligt konstitutionen är all form av tortyr och omänsklig behandling förbjuden. Trots förbudet mot tortyr har internationella civilsamhällesorganisationer och det internationella samfundet rapporterat att gambiska säkerhetsstyrkor grovt misshandlat och torterat personer som frihetsberövats, häktats och fängslats. Enligt uppgifter har tortyr använts regelbundet av säkerhetsstyrkor och pågått i stor omfattning. Flera fall av påtvingade försvinnanden har också rapporterats, bland annat ett uppmärksammat fall 2015 då tre imamer anhölls. De har sedan dess varit försvunna. Det är främst oppositionella och regimkritiska personer som utsatts för de gambiska säkerhetsstyrkornas våld och frihetsberövande, men hbtq-personer har också utsatts för godtyckliga frihetsberövanden, fängslande och våld. Under 2016 ska dock antalet gripanden och rapporter om misshandel mot hbtq-personer ha minskat.

FN:s specialrapportör för utomrättsliga, summariska och godtyckliga avrättningar presenterade våren 2015 en rapport efter ett besök i Gambia. I denna anges flera fall mellan 2004 och 2013 där människor misstänks ha dödats av gambiska myndigheters styrkor. Ingen har ställts till svars för något av dödsfallen. Kommissionen för mänskliga rättigheter i Afrika (ACHPR) har uppmanat Gambia att utreda alla misstänkta fall av tortyr i förvar och utomrättsliga avrättningar. Den gambiska regeringen har inte följt dessa uppmaningar.

FN:s dåvarande generalsekreterare Ban Ki-moon och FN:s högkommissarie för mänskliga rättigheter Zeid Ra'ad Al-Husseini krävde en internationell

undersökning av omständigheterna kring oppositionspolitikern Solo Sandengs död i häkte 2016. Detta avvisades av president Jammeh. Flera av de oppositionspolitiker som greps vid samma tillfälle som Solo Sandeng har vittnat om brutal misshandel och förnedrande behandling efter att de fängslats.

Fängelseförhållandena i Gambia beskrivs som mycket hårda och nära livshotande. Fångar lever i undermåliga boenden och fängelserna är mycket överbelagda. Tillgången till sanitet, mat och sjukvård är mycket bristfällig och fångar utsätts för övergrepp. Minst tre fångar dog i regeringens förvar under 2016.

FN:s kommitté för avskaffande av diskriminering av kvinnor konstaterade 2015 att fängslade kvinnor lever under svåra omständigheter som innefattar våld och våldtäkter utan att förövarna straffas. En stor andel av de fängslade kvinnorna har dömts för mord på spädbarn. Bakgrunden är att det är svårt att göra abort i Gambia.

FN konstaterade 2015 med oro att inga åtal väckts under människohandelslagen som stiftats 2007 och att endast en undersökning pågick. Man uttryckte också oro över bristen på information om människohandelns omfattning. Enligt amerikanska utrikesdepartementets uppgifter är Gambia både ett ursprungs-, transit- och destinationsland för människohandel, framför allt av flickor och kvinnor, men i mindre utstäckning också pojkar. De blir sålda i nätverk för människohandel och slaveri. Vanligast är sexturism där europeiska turister reser till Gambia för att sexuellt exploatera barn. Flickor, pojkar och kvinnor från andra västafrikanska länder, framför allt Senegal, Sierra Leone, Liberia, Ghana, Nigeria, Guinea, Guinea-Bissau och Benin, rekryteras för kommersiell sexuell exploatering i Gambia.

Dödsstraff

Dödsstraffet avskaffades 1993 men återinfördes 1995 under det militära styret. Enligt 1997 års grundlag skulle parlamentet inom tio år efter dödsstraffets återinförande utvärdera om det var önskvärt att behålla detta. Någon sådan utvärdering har ännu inte skett. De brott som kan bestraffas med döden är förräderi, mord, hjälpa fienden, brott av befälhavare i strid, brott relaterade till säkerhet, brott relaterade till krigsfångar, brott relaterade till konvojer, våldsamt myteri och terroristhandlingar. För mord är dödsstraff

obligatoriskt. Barn kan inte dömas till dödsstraff. Under president Jammeh har personer under 18 år istället dömts till fängelsestraff. Presidenten har själv fattat beslut om längden på fängelsestraffet utifrån vad han ansett motsvarande brottet i fråga.

År 2012 avrättades nio slumpvis utvalda fångar dömda för mord eller förräderi, varav minst tre fortfarande hade möjlighet att överklaga sina domar. De var de första att avrättas i Gambia sedan 1981. President Jammeh deklarerade efter detta att ytterligare avrättningar endast skulle komma att genomföras om brottsstatistiken ökade. Efter det har inga dödsstraff verkställts. I mars 2014 rapporterade *Amnesty International* att det fanns 43 fångar i gambiska fångelser som var dömda till döden.

Rätten till frihet och personlig säkerhet

Enligt lag ska någon som gripits av polis senast 72 timmar efter gripandet ställas inför en domstol som tar ställning till häktning eller frisläppande. Enligt uppgift följs detta vanligtvis vad gäller vanliga brott medan det inte varit fallet då det gällt politiska brott. Det finns uppgifter om att personer gripits och suttit fängslade under varierande lång tid utan att deras sak prövas rättsligt. Personer som misstänkts för politiska brott har kunnat hållas frihetsberövade i månader eller till och med år utan häktningsbeslut. Ofta har de fängslade inte fått ta emot besök varken av juridiska ombud eller av sin familj. Godtyckliga frihetsberövanden av personer som påstås vara homosexuella har förekommit.

Enligt grundlagen har alla rätt till fri rörlighet inom landet, rätt att fritt resa utanför landet, rätt att emigrera och rätt att repatriera. Regeringen har generellt respekterat dessa rättigheter. Personer som avtjänat sitt fängelsestraff eller benådats har ofta hindrats att lämna landet genom att deras resedokument förstörts.

Rättssäkerhet

Offentliga och rättvisa rättegångar garanteras enligt den gambiska grundlagen, men det har ofta förekommit att åtalade personer inte blivit informerade om vilka brott de är åtalade eller anhållna för. Rättegångar är generellt offentliga, förutom i de fall då vittnen måste skyddas. Det finns militärdomstolar, men de har inte varit öppna för vare sig media eller allmänhet under de senaste åren. Civila kan inte bli åtalade i militärdomstolen. Straffbarhetsåldern för barn är tolv år.

Straffrihet

Myndigheter i Gambia har regelbundet begått kränkningar av mänskliga rättigheter utan att någon enskild ställts till svars. Det har varit ett återkommande beteendemönster som enligt *Amnesty International* sträckt sig från makthavare inom administrationen ända ner till de personer som utför övergreppen.

I juni 2014 fällde den regionala organisationen ECOWAS domstol den gambiska regimen för att inte tillräckligt ha utrett journalisten Deyda Hydaras död år 2004. Den kom även till slutsatsen att myndigheten som ansvarade för utredningen inte kunde anses vara opartisk i målet. Med hänvisning till andra liknande fall menade domstolen också att den gambiska regimen i praktiken medgett straffrihet för brott mot personer eller organisationer som använder sig av sin yttrandefrihet. Presidenten har, enligt en nationell straffrihetslag, rätt att benåda personer dömda för brott.

Yttrande-, press- och informationsfrihet, inklusive på internet

Grundlagen gör inga inskränkningar i yttrande- och tryckfriheten, men år 2013 gjordes två tillägg till informations- och kommunikationslagen. Det första, kallat ”*The Principal Act*”, gör det olagligt för medborgare att förolämpa företrädare för regimen genom ord, sång eller särskild klädsel. Det andra tillägget, kallat ”*The information and Communication Act*”, förbjuder spridandet av ”falska nyheter” på internet. Båda tilläggen tillåter en godtycklig tolkning och innebär en omfattande inskränkning av medborgarnas yttrandefrihet. I oktober 2014 antogs ytterligare ett tillägg som förbjuder alla typer av pornografi och samröre med pornografi. Påföljden är böter och fängelse upp till tio år.

Internetfriheten i Gambia har varit begränsad. Få har tillgång till internet på grund av långsam internetuppkoppling och begränsad åtkomst till internet. Ett flertal restriktioner gjordes under 2016, men enligt amerikanska utrikesdepartementet rapport om mänskliga rättigheter finns inga uppgifter om att regeringen övervakat privat internetaktivitet eller digital kommunikation utan tillstånd. *Amnesty International* rapporterar dock att även om tillgång till internet finns på allmänna platser och internetcaféer så har många varit rädda för att besöka internationella nyhetsajter som varit regimkritiska. Detta på grund av de frihetsberövanden som gjordes av personer som misstänktes vara informanter till diasporamedier. Internetanvändare har själva rapporterat att de inte haft tillgång till ett antal

utländska digitala tidsskrifter, bland annat *Freedom Online*. Under 2014 rapporterade *Freedom House* att 20 internetsidor, varav flera var nyhets- och oppositionssidor som kritiserade regeringen, var blockerade. Enligt amerikanska utrikesdepartementet blockerades privata internetanvändare från att använda bland annat Skype, FaceTime, WhatsApp och Facebook i augusti 2016. På liknande sätt begränsades användning under en kort period strax efter presidentvalet den 1 december 2016. Dessa restriktioner fanns inte kvar vid årets slut.

Medier i Gambia har utsatts för hårt tryck under president Jammehs tid, och de nationella medierna har fungerat som ett instrument för propaganda. Oberoende medier har varit strikt reglerade genom lagstiftning och drivits till självcensur. De har ofta setts som ett hot mot den nationella säkerheten. Radiostationer och tidningar har stängts ned under kortare eller längre tid utan domstolsbeslut efter att ha kritiserat regeringen. Ett exempel är radiostationen *Taranga FM* som stängdes i januari 2015 samtidigt som dess ansvarige utgivare greps. Efter några dagar tilläts stationen återuppta sin verksamhet men fick endast spela musik. Radion är gambiernas viktigaste och mest använda media för nyheter.

Journalister har utsatts för hot och godtyckliga frihetsberövanden. Flera åtal mot journalister har förekommit för att skapa rädsla och oro hos allmänheten. Journalisterna har åtalats för konspiration för att begå brott och publicering av falska nyheter. Många inhemska journalister har tvingats fly landet efter hot om åtal. ECOWAS domstol har uttalat att den gambiska regimen i praktiken medger straffrihet för brott mot personer eller organisationer som använder sin yttrandefrihet. I Reportrar utan gränser pressfrihetsindex placerades Gambia år 2016 på plats 145 av 180 stater.

Det finns inte något utrymme i gambisk lag som garanterar allmänheten tillgång till statlig information. Istället är statsanställda enligt lag förbjudna att ge ut information eller att ha presskontakter utan att i förväg ha begärt tillstånd hos sina överordnade.

Mötes- och föreningsfrihet

Mötes- och föreningsfrihet garanteras i den gambiska grundlagen. De allvarliga inskränkningarna av yttrandefriheten genom kontroll och övervakning av media och internet har dock påverkat människors möjlighet att organisera sig. Polisen har arbetat systematiskt med att neka tillstånd för

att anordna fredliga demonstrationer och varken oppositionspartier eller andra organisationer har tillåtits demonstrera. Det har brukats kraftigt övervåld av polis och många fredliga demonstranter har frihetsberövats. I april och maj 2016 skedde flera våldsamma attacker mot demonstranter, vilket markerade slutet på en nästan tolv månader lång period utan inskränkningar i mötesfriheten eller bruk av övervåld. Demonstrationer var tillåtna under den två veckor långa valkampanjen i slutet av 2016. Tusentals gambier deltog i dessa fredliga demonstrationer.

Arbetslagstiftningen tillåter bildandet av fackföreningar med undantag för polis, militär och statstjänstemän.

Religions- och övertygelsefrihet

Majoriteten av gambierna är muslimer. Traditionellt har toleransen mot den kristna minoriteten varit stor. Religionsfrihet är garanterad enligt gambisk lag och den respekteras i hög grad. Myndigheterna tillåter bildandet av religiösa samfund utan ansökan eller krav på registrering. I enstaka fall har myndigheterna ingripit mot religiösa grupper och inskränkt deras religionsfrihet.

Vid ett politiskt stormöte den 11 december 2015 förklarade president Jammeh Gambia som en islamsk republik. Det är dock tveksamt om deklARATIONEN är juridiskt giltig och presidenten på detta sätt kan ändra landets officiella namn. Presidenten deklarerade samtidigt att kristna och andra trosbekännare även i fortsättningen fritt skulle få fortsätta att utöva sin religion.

I januari 2016 infördes ett påbud att kvinnliga offentliganställda måste bära någon form av huvudduk. Detta påbud återkallades dock efter kort tid.

V. EKONOMISKA, SOCIALA OCH KULTURELLA RÄTTIGHETER

Rätten till arbete, rättvisa arbetsvillkor och relaterade frågor

Gambia har ratificerat Internationella arbetsorganisationens (ILO) åtta centrala konventioner. Lagstiftningen förbjuder diskriminering inom arbetslivet baserad på etnicitet, kön, språk, religion eller politisk anslutning. ILO rapporterar att regeringen generellt stöttar arbetet för att eliminera diskriminering på arbetsmarknaden. I den offentliga sektorn har kvinnor och män samma lönenivåer. Kvinnor arbetar i större utsträckning med

självhushållsjordbruk eller som egenföretagare sysselsatta inom jordbruk och handel.

Den officiella gambiska arbetslöshetssiffran låg 2014 på 29,8 procent. Andelen arbetslösa kvinnor är något högre än andelen arbetslösa män. År 2012 tjänade 40 procent av dem som hade ett arbete mindre än 1,25 USD per dag. Den lagstiftade minimilönen för anställda inom den formella sektorn fastställdes 2013 till 1,43 USD om dagen, och arbetsveckan var i lag reglerad till 48 timmar. Mer än hälften av den arbetande befolkningen finns dock inom den informella ekonomin. Informationen kring dem som arbetar inom denna del av ekonomin är bristfällig. De täcks inte av lagstiftningen och omfattas inte av socialt skydd.

FN konstaterade 2015 att sexuella trakasserier på arbetsplatser var vanliga, men noterade också att statistik saknas. Arbetsmiljölagstiftningen ger anställda rätten att neka arbete i farliga situationer utan att förlora sin anställning. I praktiken underlåter emellertid många att rapportera om farliga arbetsmiljöer av rädsla för att bli avskedade.

Arbetslagstiftningen tillåter bildandet av fackföreningar med undantag för polis, militär och statstjänstemän. Dessa grupper omfattas inte heller av den allmänna strejkrätten. Endast ett fåtal anställda är fackligt anslutna.

Barnarbete och ekonomiskt utnyttjande av barn är förbjudet. Det finns brister i myndigheternas tillsyn av lagens efterlevnad och barnarbete är vanligt, exempelvis inom familjeföretag och i den informella sektorn. När fall anmäls är emellertid myndigheterna generellt noga med att tillämpa lagen.

President Jammeh har anklagats för att med juridiskt tveksamma metoder ha lagt under sig stora markområden för sitt privata företags räkning. Han påstås också ha tvingat till sig kontrollen över framgångsrika företag i landet.

Rätten till bästa uppnåeliga hälsa

Tillgången till sjukvård i Gambia är mycket bristfällig och sjukvårdssystemet har stora problem. Det allmänna hälsotillståndet måste betecknas som dåligt. Det är ont om både personal och sjukhussängar. Sjukdomar som malaria, tuberkulos och dysenteri är vanliga, även om antalet dödsfall i malaria minskade 134,5 fall till omkring 81 fall per 100 000 invånare mellan 2001 och 2012. Gambia har lyckats med sitt förebyggande arbete mot hiv. Endast

drygt en procent av befolkningen lever med hiv. De totala hälsoutgifterna per person ökade från under 50 USD i början 2000-talet till över 100 USD 2013.

Enligt WHO är medellivslängden 60 år för män och 62 för kvinnor. Barnadödligheten minskade mellan 1990 och 2013 från 170 till 74 per 1 000 födselar och mödradödligheten från 710 till 430 per 100 000 levande födda. Både barnadödligheten och mödradödligheten är alltså fortfarande hög. Antalet tidiga graviditeter är högt. Det finns brister i sexuell och reproduktiv hälsa, inklusive vad gäller information om moderna preventivmedelsmetoder. Abort är tillåtet endast om graviditeten hotar kvinnans liv.

Utnyttjandet av ved som bränsle, användning av petroleumprodukter, bristfälliga sanitära förhållanden inklusive tillgång till rent dricksvatten, bristande kunskap om miljömässigt hållbar odling, erosion och risk för utarmning av jorden är alla miljöfaktorer som riskerar att påverka människors hälsa i landet.

Rätten till utbildning

Enligt konstitutionen är utbildningen avgiftsfri och obligatorisk för barn i åldern sex till tolv år. Trots detta behöver många betala antagningsavgift, skolmateriel, skoluniform och examinationsavgifter. Enligt Världsbanken var 85 procent av barn mellan sex och tolv år 2012 inskrivna i utbildningssystemet. Enligt UNICEF är könsfördelningen i årskurs 1-6 ganska jämn, medan det i årskurs 7-12 går 87 flickor på 100 pojkar. FN konstaterade 2015 att många flickor lämnar skolan i förtid när de nått tonåren, särskilt på landsbygden på grund av barnäktenskap och tidiga graviditeter. Dessutom är det skillnad mellan tätorter och landsbygd i tillgång och kvalitet vad gäller utbildning. Läskunnigheten i befolkningen över 15 år beräknas vara ungefär 52 procent.

Rätten till en tillfredsställande levnadsstandard

Landet hade under ett antal år en positiv utveckling med minskande fattigdom. Denna har dock de senaste åren planat ut. Enligt UNDP var andelen av befolkningen som lever på under 1,25 USD per dag 33,6 procent 2014/2015. Enligt WFP saknar tio procent av Gambias befolkning tryggad livsmedelsförsörjning och nästan en tredjedel av befolkningen riskerar att drabbas av livsmedelsosäkerhet. Den inhemska spannmålsproduktionen

svarar bara mot ungefär 60 procent av behovet, och livsmedelsimporten är viktig. På ett årtionde har priset på ris nästan dubblats. Permanent livsmedelsosäkerhet har lett till att drygt 10 procent av befolkningen 2015 led av undernäring.

Nationell statistik visar på stora skillnader vad gäller tillgång till sociala skyddsnet och program riktade mot att minska fattigdom och utanförskap. Gambia har utvecklat en nationell policy för att utöka det sociala skyddsnetet fram till 2025.

I UNDP index för mänsklig utveckling 2015 placeras Gambia på plats 175 av 188 stater. Inkomstskillnaderna är stora i landet. Regeringen har arbetat för att förbättra tillgången till dricksvatten. Idag har 86 procent av gambierna tillgång till rent dricksvatten.

VI. RÄTTEN ATT INTE UTSÄTTAS FÖR DISKRIMINERING

Kvinnors åtnjutande av mänskliga rättigheter

Gambia har ett antal lagar som ska skydda kvinnors rättigheter, bland annat familjelagen, sexualbrottslagen, kvinnolagen och människohandelslagen. Enligt lag har män och kvinnor samma rättigheter inom de flesta områden och könsbaserad diskriminering är förbjuden. Däremot finns det särskilda undantag inom arvs- och äganderätten där kvinnor inte har samma rättigheter som män.

Många äktenskap är arrangerade och kvinnan har ofta ingen eller begränsad möjlighet att välja sin partner. Polygama äktenskap förekommer och kvinnan har ingen juridisk rätt att neka mannen ytterligare en fru. Rätt till skilsmässa är begränsad.

Gambia har en hög andel barnäktenskap, men barnäktenskap förbjöds i lag 2016. I en nationell undersökning från 2010 uppgavs att 46,5 procent av kvinnor i åldern 15 till 49 år hade ingått äktenskap innan de fyllt 18 år och att 8,6 procent av de som var gifta hade ingått äktenskap innan de fyllt 15 år. Särskilt allvarig är situationen i Gambias östligaste delar, där uppgav drygt 70 procent av kvinnor i åldern 15-49 år att de hade ingått äktenskap innan de fyllt 18 år.

Enligt UNICEF beror den höga andelen barnäktenskap delvis på föräldrars oro för att dottern ska bli gravid utan att vara gift, något som anses vara en stor skam både för flickan och för familjen. Äktenskap i tidig ålder innebär ofta även att flickor avslutar sin utbildning i förtid och därmed saknar de grundläggande kunskaper som krävs på arbetsmarknaden. I många fall är mannen i äktenskapet betydligt äldre. Sexuellt utnyttjande och misshandel av flickor och unga kvinnor i hemmet är vanligt förekommande. Unga kvinnor och flickor är även särskilt utsatta för sexuellt överförbara sjukdomar, inklusive hiv, samt har ofta upprepade och täta graviditeter.

Genomförandet av lagen om våld i familjen brister. Det finns också tillkortakommanden i stödet till kvinnor som är drabbade av våld. Våldtäkt, inklusive våldtäkt inom äktenskapet är vanligt. Våldtäkt inom äktenskapet omfattas dock inte av lagstiftningen. Flera civilsamhällesorganisationer i Gambia rapporterar att åklagare inte är tillräckligt offensiva när de åtalar personer för våldtäkt, vilket leder till en mildare påföljd i straffskalan. För våldtäkt är straffet livstids fängelse och för försök till våldtäkt är straffet tio år. Under 2015 åtalades minst sex personer för våldtäkt och de flesta fälldes.

Kvinnlig könsstympning förbjöds 2015 och några fall ska enligt uppgift ha tagits till domstol. Könsstympning är dock fortfarande ett utbredd problem i Gambia. Det finns en nationell handlingsplan som har som mål att stoppa könsstympning till 2017. Regeringen arbetar sedan 2007 tillsammans med UNICEF och civilsamhällesorganisationen *Tostan*, en av flera civilsamhällesorganisationer som arbetar för att stärka kvinnors rättigheter, för att öka medvetenheten kring barnäktenskap och könsstympning i landets östliga delar. Enligt UNICEF hade 2010 drygt 76 procent av Gambias flickor utsatts för könsstympning.

Barnets rättigheter

Konstitutionen förbjuder barnmisshandel, barnarbete och ekonomiskt utnyttjande av barn. FN:s kommitté för barnets rättigheter konstaterade 2015 att lagen om barnets rättigheter inte täcker alla områden inom FN:s barnkonvention.

Barnarbete är vanligt förekommande. Barnaga är inte förbjudet i lag och barnmisshandel är vanligt i hemmet och i skolan. I en undersökning från 2010 fann man att 90 procent av barn i åldrarna 2-14 år utsatts för fysiskt våld i hemmet vid någon tidpunkt den senaste månaden.

Åldern för sexuellt självbestämmande är enligt gambisk lag 18 år och sexuellt utnyttjande av barn är straffbart. Påföljden för ett sådant brott är fängelse i upp till 14 år. Lagen är dock inte tillämplig inom äktenskapet trots att många flickor har gifts bort innan de fyllt 18 år.

Enligt en rapport 2015 från organisationen ECPAT som arbetar mot handel med barn för sexuella ändamål är barnprostitution ett betydande problem i Gambia. Ofta pressas eller uppmuntras barn till prostitution av sina familjer. Samma rapport slår fast att Gambia är ursprungs-, transit- och destinationsland för handel med barn. Det är vanligt att barn utsätts för människohandel och sexuellt utnyttjande i form av prostitution i anslutning till turistindustrin, något som myndigheterna brister i att övervaka. I de fall övergrepp uppmärksammas straffas ofta barnen och inte förövaren. Detta är särskilt vanligt då förövaren är en utländsk turist. I oktober 2014 antogs en lag som förbjuder alla former av barnpornografi och samröre med den. Påföljden är böter och fängelse upp till tio år. En sexualbrottslag antogs 2013 och omfattar också stöd för barn som utsatts för övergrepp, men den budget som avsatts för detta är begränsad.

ECPAT-rapporten konstaterar att sexuellt utnyttjande i skolor är vanligt. Särskilt flickor tvingas att ge sexuella tjänster i utbyte mot belöning eller ersättning.

Gambia har en stor andel hemlösa barn som lever på gatan, men uppgifter om omfattningen saknas. Enligt UNICEF har Gambia sedan 2012 arbetat för att utveckla sociala skyddsnät för de som lever i fattigdom och utanförskap, varav en stor del är barn. Detta ska ha gett positiva effekter för barns situation.

Rättigheter för personer som tillhör nationella, etniska, språkliga och religiösa minoriteter samt urfolk

Gambia är hem för nio olika etniska grupper. Inga rapporter om konflikter orsakade av spänningar på grund av etnicitet har förekommit de senaste åren. Presidenten Jammeh tillhör jola-folket som är landets tredje största etniska grupp.

President Jammeh har vid olika tillfällen muntligt attackerat och hotat mandinka-folket, landets största etniska grupp. Jammeh anklagade mandinkas för att motsätta sig hans styre, beskrev dem som utlänningar och

varnade dem att han inte skulle tveka att beordra armén att eliminera dem om de protesterade mot hans regim. Jammeh har tidigare hävdats att det största oppositionspartiet, *United Democratic Party* (UDF), är en ”mandinkastamgrupp”.

Det råder stor religiös tolerans. Äktenskap mellan kristna och muslimer förekommer. Det har dock förekommit uppgifter om islamistiska grupper som trakasserat både kristna och muslimer som inte levt som islamisterna velat. Myndigheterna ska dock ha ingripit mot dessa.

Diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsidentitet

Hbtq-personers situation i Gambia har de senaste åren förvärrats från en redan mycket allvarlig nivå. Samkönade sexuella handlingar var redan förbjudna när det i oktober 2014 instiftades en strängare lag som förbjuder ”förargande homosexualitet”, vilket kan leda till livstids fängelse. Lagens vaga utformning möjliggör även för breda och godtyckliga tolkningar. Flera personer har fängslats och många har utsatts för tortyrliknande metoder. Frigivna rapporter att de tvingats att erkänna och ange namn på homosexuella personer. Det förekommer även rapporter om sexuell tortyr.

Homofobin är utbredd i det gambiska samhället och president Jammeh har haft en mycket aggressiv retorik. Han jämförde bland annat homosexuella med skadedjur och han har uttalat dödshot mot personer som sökt asyl utomlands på grund av sexuell läggning. Godtyckliga fängslanden av personer som påstås vara homosexuella förekommer. Många homosexuella uppges ha flytt till grannlandet Senegal.

Flyktingars och migranternas rättigheter

Gambia hade enligt UNHCR 11 608 flyktingar från andra länder i juli 2015. Majoriteten av dessa var från grannlandet Senegal. Den gambiska regeringen samarbetar genom inrikesministeriet med UNHCR för att värna flyktingars situation. UNHCR har ett regionalt kontor i Banjul och arbetar aktivt med att hjälpa flyktingar i landet att integreras och bli självförsörjande.

Gambia är framförallt ett land människor flyr från, främst av ekonomiska skäl, men också av politiska skäl eller av rädsla för att förföljas på grund av sin sexuella läggning. Enligt IOM bodde 89 634 gambier eller 4,3 procent av alla gambier utomlands år 2015.

Rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Diskriminering av personer på grund av funktionsnedsättning är förbjudet enligt konstitutionen och detta följs i viss utsträckning. Lagen specificerar dock inte vilken typ av funktionsnedsättning som avses och heller inte vilka sammanhang som omfattas. Ett stort problem för personer med funktionsnedsättning är tillträde till byggnader och allmänna transportmedel. Personer med svår funktionsnedsättning upplever större diskriminering och får ofta förlita sig på privat välgörenhet.

Ett ramverk för utbildning av personer med särskilda behov och för inkluderande policy för 2009-2015 har tagits fram. Det har dock brustit i finansiering av programmet och i utrustning av skolor. FN:s kommitté för barnets rättigheter har uttryckt oro över diskriminering och stigmatisering av barn med funktionsnedsättning.

Ratifikationsläget avseende centrala konventioner om mänskliga rättigheter

Konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter, *International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR)* ratificerades år 1979. Det fakultativa protokollet om enskild klagorätt ratificerades 1988. Det fakultativa protokollet om avskaffandet av dödsstraffet har inte ratificerats.

Konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (ICESCR)* ratificerades år 1978. Det fakultativa protokollet om enskild klagorätt har inte ratificerats.

Konventionen om avskaffandet av alla former av rasdiskriminering, *International Convention on the Elimination of all forms of Racial Discrimination (ICERD)* ratificerades år 1978.

Konventionen om avskaffandet av alla former av diskriminering mot kvinnor, *Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women (CEDAW)* ratificerades år 1993. Det fakultativa protokollet om enskild klagorätt har inte ratificerats.

Konventionen mot tortyr, *Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CAT)* har signerats 1985 men inte ratificerats. Det fakultativa protokollet om förebyggande av tortyr har inte signerats.

Konventionen om barnets rättigheter, *Convention on the Rights of the Child (CRC)* ratificerades år 1990. Det tillhörande protokollet om barns indragning i väpnade konflikter och det tillhörande protokollet om handel med barn, barnprostitution och barnpornografi signerades båda år 2000. Det senare ratificerades även år 2010.

Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, *Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD)* ratificerades år 2015.

Konventionen mot påtvingade försvinnanden, *International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearances (ICED)* har inte ratificerats.

Flyktingkonventionen, *Convention Relating to the Status of Refugees (Refugee Convention)* ratificerades år 1966. Det tillhörande protokollet ratificerades år 1967.

Romstadgan för internationella brottmålsdomstolen, *Rome Statute of the International Criminal Court (ICC)* ratificerades år 2002. Den 10 november 2016 notifierade Gambia FN om sitt frånträde vilket ska träda i kraft 10 november 2017. Det kan dock noteras att Adama Barrow, som segrade i presidentvalet 1 december 2016, under sin valkampanj uppgav att han avsåg avbryta frånträdet om han valdes.

Regionala instrument

Afrikanska stadgan om mänskliga och folkens rättigheter, *African Charter on Human and Peoples Rights (ACHPR)*, ratificerades år 1983.

Tilläggsprotokollet om kvinnors rättigheter ratificerades år 2005.

Afrikanska stadgan om barnens rättigheter och välfärd, *African Charter on the Rights and Welfare of the Child, (ACRWC)*, ratificerades år 2000.

Exempel på svenskt och internationellt arbete rörande mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer

UNICEF bedriver sedan år 2012 ett omfattande samarbete med Gambias regering för att utveckla ett grundläggande socialt skyddssystem. UNHCR har ett fungerande samarbete i flyktingfrågor och finns representerade på plats. Sverige har inte något bilateralt utvecklingssamarbete med Gambia. Organisationen Gambiagrupperna har kontor i landet och bedriver sedan slutet av 1970-talet arbete i Gambia. Sedan 1993 får organisationen stöd från Sida. Sidans stöd kanaliseras genom Forum Syd och syftar till att stärka civilsamhället, demokrati, mänskliga rättigheter och jämställdhet. Gambiagruppernas arbete riktas främst mot fattigdomsbekämpning och främjande av mänskliga rättigheter samt stärkande av demokratiska processer, främst på lokal nivå.

EU är den huvudsakliga biståndsaktören i Gambia. Bland de områden som EU arbetar inom märks god förvaltning som innefattar rättssystem, media och finanshantering. Dessutom ingår infrastruktur, landsbygdsutveckling och livsmedelssäkerhet, vatten och sanitet samt tekniskt samarbete. EU:s utvecklingsstöd innefattar stöd till civilsamhället inklusive jämställdhet. EU frös sitt bistånd till staten 2014 på grund av regeringens kränkningar av mänskliga rättigheter och ger därefter allt stöd genom civilsamhällesorganisationer.

I den senaste granskningen av Gambia i FN:s universella granskningsmekanism (UPR) gav Sverige rekommendationer som bland annat berörde hbtq-personers rättigheter och åtgärder för att förbättra yttrandefriheten i landet.